

Юрій Персун,

здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр» ФПППО

Науковий керівник – доц. Губіна С.І.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Питання соціалізації молоді набуває особливого значення, оскільки для цього держава формує відповідні чинники впливу, зокрема, такі як школа, належна система охорони здоров'я та соціальні установи, та безпосередньо впливає на культурне та соціальне середовище і обсяг реальних можливостей. За умов організованої молодіжної ініціативи така політика ефективно діє на молоде покоління, що, зі свого боку, виступає важливим чинником соціального оновлення та запровадження нових цінностей та норм.

Період молодіжного життя позначений розвитком сфери впевненості в собі, волі та мотивації. У цьому віці завершується розвиток життєвої сили особистості, яка допомагає протистояти негативним впливам середовища. Проте здебільшого молоді важко конструктивно розв'язувати проблеми. Головною метою при цьому стає завдання навчити їх розв'язувати проблеми та долати труднощі. На цьому фоні дослідження соціально-педагогічних умов соціалізації молоді є особливо актуальною темою, зокрема, в умовах сьогодення [1, с. 63].

Окремі питання соціалізації молоді в умовах сьогодення лежать в основі досліджень багатьох науковців. Так, П.Сівчук стверджує, що соціалізація молоді має велике значення з точки зору важливості формування соціальних якостей, світогляду, ціннісних якостей і пріоритетів. На індивідуальному рівні вирішальними чинниками соціалізації молоді є сім'я, заклади освіти, засоби масової інформації, соціальні мережі тощо. Їх ролі постійно змінюються залежно від соціальної ситуації. Деякі чинники, наприклад сім'ї, втрачають виховну роль і, навпаки, різко посилюється вплив соціальних мереж на процес соціалізації молоді. Ці ж чинники впливають на соціалізацію як особистості, так і підлітків як соціальних груп [7, с. 10].

М.Цивін та О.Матвієнко наголошують, що результатом «добровільної» соціалізації молоді в періоди соціально-політичних криз може стати причина негативних суспільно-політичних орієнтацій та девіаційних моделей поведінки [8, с. 213].

С.Савченко пропонує трирівневу модель, яка відбиває нове уявлення про процес соціалізації молоді в умовах кризових явищ, зокрема в умовах гібридної війни, й уявляє поєднання трьох компонентів: 1) засвоєння соціальних норм, досвіду, цінностей, ролей, зв'язків, зразків поведінки тощо; 2) відтворення поведінки на основі власної діяльності; 3) створення чогось нового в соціальному середовищі (здатність до соціальних інновацій) [6, с. 89].

О.Караман та Я.Юрків стверджують, що вектор соціалізації молоді (просоціальний, асоціальний, антисоціальний, девіантний) залежить від особливостей взаємодії макро-, мезо-, мікрочинників впливу на особистість та психологічних особливостей особистості на певному віковому етапі [4, с. 68].

Перед сучасною соціально-педагогічною теорією і практикою постає завдання дослідити та розробити природу та механізми, за допомогою яких особистість під впливом зовнішніх негативних факторів стає жертвою несприятливих умов соціалізації. З огляду на це, соціально-педагогічні методи протидії повинні бути спрямовані на нейтралізацію або мінімізацію наслідків ворожого інформаційно-психологічного впливу та повернення особистості на успішні шляхи соціалізації [3, с. 53].

Сьогодні швидко змінюються всі соціальні відносини та соціальні системи, вивчення особливостей соціалізації молоді стає актуальним дослідницьким завданням, яке привертає увагу не лише науковців, а й практиків різного рівня. Соціалізація молоді починається з першого року життя і завершується часом її громадянської зрілості. Звичайно, набуті повноваження, права та обов'язки не означають повного завершення процесу соціалізації. Деякі аспекти залишаються у молоді на все життя. Основними етапами соціалізації молоді є дитинство, юність та дорослість.

У процесі соціалізації розвиваються соціальні якості, знання, вміння та пов'язані з ними навички ефективно брати участь у соціальних відносинах. Складні життєві ситуації вимагають від молоді високої стійкості. Стійкість є одним з особистих ресурсів, необхідних для конструктивного вирішення кризових ситуацій і відновлення внутрішньої рівноваги.

Процес соціалізації молоді з огляду на соціально-педагогічні умови має бути спрямований на формування особистостей, здатних пристосовуватися до умов, що постійно змінюються, і реалізовувати себе в цих умовах. Вирішальним у процесі соціалізації молоді є процес самовиховання. Результатом соціалізації є активне відтворення особистістю набутого соціального досвіду.

Соціалізація молоді відбувається через засвоєння загальноприйнятих у суспільстві соціальних норм і правил, що регулюють поведінку. Суспільство уставлене системою, складними механізмами охоплює всі сторони та напрямки педагогічних та організаційних форм процесу соціалізації. У часи відносно спокійного суспільного розвитку цей механізм працює злагоджено й цілеспрямовано [10, с. 51].

Важливим фактором успішної соціалізації є навчання молоді стати активним суб'єктом суспільного життя. Фактичне засвоєння індивідом соціального досвіду включає у свою структуру моменти активного пристосування до середовища не тільки в стінах сімейного кола чи закладу освіти, а й насамперед поза ними. Так формуються певні соціальні навички, пов'язані з постійною присутністю молоді в певному соціальному середовищі з певними цінностями, нормами та моделями.

Одним із головних результатів соціалізації молоді є процес, під яким розуміють формування необхідних суспільству якостей особистості в результаті засвоєння молодими людьми відповідних соціальних установок, цінностей, способів мислення та інших характерних для них соціальних якостей [9, с.114].

Важливим результатом соціалізації молоді є розвиток певної системи

особистісних якостей, що визначаються поняттям «соціальна зрілість», яка включає інтелектуальну, трудову, професійну, світоглядну, політичну, моральну та інші аспекти особистісної зрілості. При цьому під явищем зрілості розуміється певний етап розвитку процесу чи явища, що характеризується вищим досягненням якісних параметрів.

Студентський вік є сенситивним для засвоєння соціального досвіду і соціально значущої діяльності, оскільки характеризується наявністю внутрішньої потреби особистості співвідносити свої прагнення з інтересами суспільства. Вирішальним і позитивним чинником соціалізації студентської молоді в умовах навчання у закладі вищої освіти є наявність сприятливого освітнього середовища, створення можливостей для активної соціально орієнтованої діяльності та формування почуття спільності.

Так, поза сумнівом, студентська автономія є одним із багатьох засобів соціалізації. Засоби соціалізації визначаються як універсальні засоби, за допомогою яких відбувається процес соціалізації. Участь у студентському самоврядуванні дає можливість молоді активізувати певні механізми соціалізації. Традиційні механізми спонтанної соціалізації передбачають некритичне присвоєння норм і кодексів поведінки в найближчому сімейному оточенні. Визнання усталених норм поведінки, стереотипів соціальних ролей і переконань, закріплених сімейною поведінкою, може як сприяти, так і гальмувати подальший процес соціалізації, створюючи модель, зміст якої далекий від того, що пропонується у закладах вищої освіти. Інституційні механізми, тобто механізми соціалізації під впливом інституційних інститутів, є більш упорядкованими та усвідомленими, ніж традиційні механізми, завдяки їх інтегрованості в освітню систему закладів вищої освіти. У цьому контексті автономія студентів служить підвищенню ефективності соціально-педагогічних впливів [2, с. 83].

В інформаційному суспільстві дослідження питань соціалізації молоді набувають особливого значення. Підлітки, як частина суспільства, відчувають на собі всі соціальні та глобальні зміни, завдяки чому соціальний досвід,

прийнятий і трансформований під час соціалізації, відтворюється на рівні цінностей і поведінки. Водночас необхідно враховувати, що свідомість, мислення та поведінка, а також міжособистісні та групові стосунки молоді в інформаційному середовищі суттєво та швидко змінюються. У результаті молоді люди визнають свою суб'єктність та інтегруються в суспільство, ставлячи їх у ситуацію, коли соціо-культурна та інформаційна динаміка прискорюється [5, с. 129].

Якщо говорити про соціалізацію молодого покоління, то етап професійного навчання та вступу на роботу є найважливішим етапом. У цій фазі формується впевненість у собі, соціальна свідомість і цінності, які визначають хід особистісного розвитку протягом життя. Ця фаза характеризується великою роллю педагогічного впливу. Суспільство, яке свідомо відмовляється від виконання своєї виховної функції за допомогою громадських інститутів, означає переважання деформованих аспектів соціалізації та адаптації. Особливу роль сьогодні на рівні професійної підготовки відіграє соціалізація під час навчання у закладах вищої освіти. Це пояснюється тим, що соціалізація під впливом таких аспектів характеризується значним педагогічним впливом на особистість.

Важливою педагогічною вимогою соціалізації молоді в кризовий період є соціально орієнтоване навчання як засіб успішної соціалізації, форма педагогічної діяльності, яка включає в освітній план певні педагогічні компоненти. Форми педагогічної або виробничої практики, соціально-виховної роботи повинні бути спрямовані на розвиток і формування соціальної зрілості, відповідальності та активності сучасного здобувача освіти.

Зрозуміло, що молодь, яка опинилася в складних життєвих ситуаціях, потребує глибокого розуміння суб'єктивної реальності, усвідомлення ситуації та динаміки. Якщо цього не відбувається, молодь може загинути, впасти у відчай, зациклитися на собі, виникнути недовіра і ворожнеча. Небезпека також полягає в тому, що зовні ці люди не дають приводу для занепокоєння, оскільки вони часто зберігають здатність чітко виконувати накази, слідувати

встановленим розпорядкам, адекватно реагувати на зауваження та посилювати тенденцію до конформізму.

Висновки. Таким чином, результати проведених досліджень дали підстави визначити, що соціалізація є одним із найважливіших чинників розвитку молоді. Соціалізована молодь повинна бути здатна до певного опору несприятливим умовам життя, агресивному суспільству, бути стійкою до кризових ситуацій. Визначено, що важливим фактором успішної соціалізації є навчання молоді стати активним суб'єктом суспільного життя. Окрім того, важливою педагогічною передумовою соціалізації молоді у кризовий період є соціально орієнтоване навчання, яке є педагогічним засобом успішної соціалізації.

Список використаних джерел

1. Губіна С.І., Персун Ю.В. Соціалізація дітей та молоді в сучасних умовах. *Безбар'єрний простір в освіті : нові вимоги, виклики та успішні практики: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 березня 2026 року, м. Рівне).* / упоряд. Л. В. Антонюк, А. А. за ред. А. Л. Черній. Рівне: РОІППО, 2026. С.63-66.
2. Гук О., Чернуха Н. Соціалізація студентської молоді: вектори успіху. *Публічне урядування.* 2017. № 5 (10). С. 75-87.
3. Караман О. Л. Чинники абераційної соціалізації особистості в умовах гібридної війни на сході України. *Вісник Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка (педагогічні науки).* 2017. № 7 (312). Ч. I. С. 52–67.
4. Караман О. Л., Юрків Я. І. Індивідуально-психологічні чинники абераційної соціалізації особистості в умовах гібридної війни на сході України. *Освіта та педагогічна наука.* 2018. № 1. С. 66-75.
5. Прохоренко Т. Г. Соціалізація молоді в інформаційному суспільстві: особливості та ризики. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2016. Вип. 2(29). С. 128-134.
6. Савченко С. Особливості процесу соціалізації особистості в умовах гібридної війни в Донбасі. *Освітологія.* 2017. № 6. С. 86-91.

7. Сівчук П. І. Проблеми соціалізації молоді в умовах соціально-політичних трансформацій. *Фундаментальні та прикладні проблеми сучасних технологій: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Тернопіль, 2018. С. 10-11.

8. Цивін М. Н., Матвієнко О. В. Соціалізація молоді у періоди суспільно-політичних криз. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2015. № 1. С. 210-214.

9. Hubina S. Teaching activities self-regulation by means of art therapy. *Science and Education*, 2017, № 11, P.114-119.
<http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2017-11-doc/2017-11-st15>

10. Oliinyk T., Mishchenko O., Ievliev O., Saveliev D., Hubina S. Inclusive education in Ukraine: conditions of implementation and challenges. *Cadernos de Educação, Tecnologia e Sociedade*. 2023. Vol. 16. No. se2. P. 50-62.
URL: <https://www.brajets.com/index.php/brajets/article/view/1286>

*Катерина Поліщук,
здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр» ФПППО
Науковий керівник – доц. Губіна С.І.*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ТЮТЮНОПАЛІННЯ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

Однією з важливих глобальних проблем сьогодення є поширення тютюнопаління серед підлітків. Більшість людей, які вживають тютюн, розпочали куріння саме в підлітковому віці. Це спричиняє швидке формування нікотинової залежності та ускладнює відмову від куріння у старшому віці. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я серед споживачів тютюну 6-8 % – діти підліткового віку. Палить кожен п'ятий п'ятикласник, майже половина восьмикласників. Відповідно до опитування ESPAD, досвід куріння сигарет є більш розповсюдженим у хлопців (56,2%), ніж у дівчат (45,1%). Така